

III LOWE REGEERT.

326 Droefgeestig was nieuwjaarsdag 1817. De keizer was op de laatste dag van het jaar 'zeer te neergeslagen' (1) geweest en had laten zeggen dat hij de middagmaaltijd op zijn kamer zou gebruiken en zijn volgelingen pas om vier uur 's middags zou ontvangen.

In het begin van de middag verdeelde Gourgaud onder de kinderen van Bertrand en de jonge Tristan de Montholon, die kwamen om geluk te wensen, speelgoed, dat hij in Jamestown na de inscheeping van Las Cases had gekocht. Deze afreis maakte de verbanning voor de achterblijvende Fransen des te voelbaarder en bracht ze dichter tot elkaar. Montholon en Bertrand zeiden tegen Gourgaud: "Kop op, nu zullen er geen problemen meer zijn!"

Gourgaud schonk Mme Bertrand een Chinees theepot, waarin hij de woorden "Mogen de jaren even groot zijn als uw deugden en talrijker worden dan deze theeblaadjes" had geschreven. Ze maakten een wandeling, ontmoetten de 'nimf', die naar het bal ging. Hierna begaven ze zich naar de keizer.

Hij ontving hen zeer welwillend en schonk de kleine Hortense een bonbonnière, die van Pauline afkomstig was en die, zo verzekerde hij, vijftig louis d'or had gekost. Gourgaud kreeg een vergrootglas, een geschenk van de koning van Napels. Nu liet hij de door Elphinstone gezonden kist brengen en verdeelde onder de beide dames de shawls en de lappen zijde, die er in zaten. Bertrand kreeg een schaakspel, Montholon een mozaïekkruis, de kleine Napoleon en de kleine Tristan een beker, O'Meara een gouden snuiftabaksdoos.

Aantekening:

1. Gourgaud I, 365. "Ik ben als in een graf", zei de keizer tegen Bertrand

327 Het weer was zo mistig, dat men de signaalmast van Deadwood niet zag. De kinderen speelden in de salon met marmotten. Ze zongen en dansten rond de keizer. Hij speelde met Bertrand een partijtje schaak.

Daar Napoleon Las Cases had verloren, zag hij zich gedwongen Gourgaud en Montholon vaker te dicteren. Vaak nam hij zelfs tot Mme de Montholon zijn toevlucht. Maar zijn plezier aan dit werk was niet meer hetzelfde. Las Cases had het hem gemakkelijk gemaakt. Bij de anderen vond hij minder belangstelling. Dat verstoorde hem. Af en toe dicteerde hij nog tot diep in de nacht. Maar dan verstreken weer enige dagen in een soort verstarring. Montholon en Gourgaud wachtten op zijn bevelen en waagden het niet het huis te verlaten uit angst dat de keizer hen gedurende hun afwezigheid kon laten roepen. De beide jonge mannen leden onder dit niets doen.

Op 17 januari werd Mme Bertrand van een jongen verlost. (1) De weeën begonnen 's nachts. Wegens de verordeningen van de gouverneur kon de verloskundige Livingstone pas 's ochtends vroeg gehaald worden. Mme de Montholon ging naar het bed van de lijdende, die een tijd lang in gevaar was. Napoleon informeerde geïnteresseerd naar haar verslag, maar bezocht haar pas een week later. (2) Toen de keizer de kamer betrad, hief de gravin zich met glanzende ogen een beetje van haar kussen op en toonde het kind met de woorden: "Sire, ik heb de eer uw majesteit de eerste Fransman te tonen, die sinds onze aankomst zonder bemoeienis van Lord Bathurst naar Longwood is gekomen."

Napoleon glimlachte, hij vond het kind sterk en mooi.

Aantekening:

1. Het kind Arthur-Francois-Alexandre werd door dominee B.J.Vernon gedoopt.
2. Op 26 januari 1817, Mme Bertrand was over deze onbetrokkenheid zeer geërgerd. (Gourgaud I, 434)

*

328 Lowe was met de stand van zaken niet ontevreden. Sinds Las Cases vertrek waaide er, naar het hem leek, een andere wind. Gourgaud had tegenover de Engelsen altijd een hoffelijke opstelling getoond. Bertrand telde nauwelijks nog mee. Montholon leidde de huishouding. De omgang met hem zou soepeler worden. Spoedig schreef de gouverneur dan ook aan Bathurst 'dat niets rustiger leek dan de bewoners van Longwood'. (1)

Omdat hij daar op het moment niets te doen had, richtte hij zijn angstige belangstelling op de commissarissen. Het was hem ter ore gekomen, dat de met Stürmer aangekomen botaniker Welle aan Marchand een lok haar van de koning van Rome had gebracht. Zijn opwinding was groot, Stürmer was hem al verdacht voorgekomen. Hij verdacht hem ervan boodschapper te zijn van geheime instructies van keizer Frans aan zijn schoonzoon Napoleon. Omdat hij aannam dat Welle de boodschap en het aandenken alleen met Stürmers medewerking geregeld kon hebben, verlangde hij van de Oostenrijkse commissaris dat hij de botaniker naar de Kaap of naar Engeland zou sturen. Dat wees Metternichs vertegenwoordiger ronduit af. (2)

Aantekening:

1. Om de keizer aan te moedigen om weer te beginnen met zijn plezierritten had hij de schildwachten op de weg van Miss Mason naar Woody Ridge terug getrokken. Toen hij van het eiland Bourbon een zending koffie kreeg, zond hij een kist daarvan naar Longwood. Cipriani deed alsof hij bang was voor vergiftiging. Montholon vond 'deze galante daad' verdacht. Napoleon gebruikte zijn gezonde mensenverstand en zei: "Breng de kist in de keuken. Goede koffie is een kostbaar geschenk in dit nare oord." (Montholon II, 51). "Kort en goed, de koffie was uitstekend", schreef Montholon.
2. Balmain aan Nesselrode, 6 januari 1817: "De Oostenrijkse commissaris en de gouverneur hebben openlijk oorlog. Sinds ongeveer zes weken worden tussen hen talloze notities, brieven en verklaringen uitgewisseld en dat alles om helemaal niets."

329 De natuuronderzoeker, die op het eiland planten verzamelde, werd verboden het plateau van Longwood en de kusten te betreden. Ook werd hij in een openbare zitting voor de gouverneur geleid en aan een verhoor onderworpen. Lowe zag echter van een maatregel af. Welle wilde immers als einde van zijn botanische studie alleen maar enkele weken op het eiland doorbrengen, hij verliet Sint-Helena op 1 maart 1817.

Met Montchenu ging alles in het begin goed. De met Gors bij Porteous ingekwartierde markies liet zich zo vaak als mogelijk bij de avondtafel in Plantation zien en hij leende geld van de gouverneur (1). Uiterst ongerust over de duurte van het wonen en het eten, ja zelfs over het geringste uit Europa geïmporteerde voorwerp, vond hij dat hij veel te weinig geld kreeg en jammerde in elke brief naar Parijs over gebrek en ontbering.

Later verslechterde zijn relatie met de gouverneur. Lowe laat Montchenu bewaken en roept de Zwitser regelmatig ter verantwoording. Als Lowe, overdreven in zijn rol het voorval met Welle als aanleiding gebruikt de commissaris mee te delen, dat zij zich, als zij Napoleon de mogelijkheid tot correspondentie of tot vluchten verschaffen zouden, aan de wetten van het parlement te onderwerpen hebben gedurende hun verblijf op Sint-Helena,

protesteert Montchenu daar tegen. Hij is immers een vertegenwoordiger! Lowe overstemt hem en de oude Zwitser geeft geen krimp.

Aantekening:

1. Zo kreeg hij van Lowe een lening van 800 pond Sterling om ter ere van de verjaardag van Louis de 18^e een groot feestmaal te organiseren. Dat kostte hem overigens maar 171 pond. Balcombe leverde hem alles voor 3 pond per gast, 'het dessert en de koffie inbegrepen, doch zonder de wijn, die hier zeer duur is' schreef Montchenu aan zijn minister, "en die men zeer rijkelijk aansprak, want dat kostte mij 30 pond."

Montchenu had met zijn diner politieke bedoelingen: "Deze dag heeft het aanzien van onze gevangenen al zeer veel schade gedaan." De volgende dag stuurde hij zijn mensen de stad in om te vernemen hoe alles verlopen was. Sindsdien was hij vreselijk ontstemd.

- 330 Van de drie afgezanten van de grootmachten is het alleen Balmain, die op Lowe indruk maakt en door hem met voorzichtigheid wordt behandeld. Maar hij wantrouwt hem niet minder. En Balmain zijnerzijds kan niet de geringste sympathie opbrengen voor een man, die niet zegt wat hij denkt, steeds problemen bedenkt, gemeen is, zinloze woede-aanvallen krijgt en hoewel hij in beginsel rechtschapen lijkt, het toch niet altijd is.

Niet alleen over de commissarissen, ook over de admiraal is Lowe ontevreden. Sinds zijn terugkeer van de Kaap is Malcolm met betrekking tot de Fransen nog verder gegaan. De admiraal en zijn echtgenote tonen meer moed dan het echtpaar Bingham: zij beklagen Napoleons lot en wensen het het te verbeteren. Daarom probeert Malcolm ook een verzoening tussen Lowe en Longwood tot stand te brengen.

Tijdens zijn gesprekken met de keizer heeft de admiraal erkend dat Napoleon te streng behandeld wordt. Hij gaf toe dat hem voor zijn paardrijden het gehele eiland ter beschikking had moeten staan. Hij vond dat Longwood een armoedige woonplek was en dat Plantation voor de voormalige bewoner van de Tuilerieën beter geschikt zou zijn geweest. (1)

Aantekening:

1. Balmain vroeg op een dag waarom hij de Fransen niet naar Plantation liet verhuizen. De gouverneur antwoordde: "Omdat die lui daar alles zouden stuk maken. Het onderhoud van het huis, de tuinen en de landerijen kosten veel geld. Het is een prachtig landgoed, de Oostindische Compagnie zou te veel schade krijgen. Ook moet ik dan zelf in Longwood gaan wonen", voegde hij er aan toe. Lady Lowe zou zich daar niet prettig voelen en ik zou de gezondheid van mijn vrouw nooit opofferen voor het welzijn van Napoleon." (Aanvullende opmerkingen bij het bericht van 8 januari 1818, niet gepubliceerd.)

- 331 Anderzijds bestreed hij de voorstellingen, die Napoleon zich van de bedoelingen van het kabinet Liverpool maakte. Men haatte hem in Londen niet, men was bevreesd voor hem. Vooropgezet dat hij niet weer terug kwam om Europa weer in de wanorde te storten, was men bereid hem ter wille te zijn en zijn internering aangenamer te laten zijn.

Hij verdedigde Lowe ook, die, zoals hij zei, weliswaar heftig is, maar geen slechte inborst heeft. Zowel tegenover Las Cases als tegenover Welle kon hij niet anders handelen. (1) Doch hij had daar tussen in zijn goede wil getoond, omdat hij de inperkingsmaatregelen van oktober op meerdere punten verminderde. En de gouverneur is best bereid op deze weg nog verder te gaan. "Tussen Lowe en U", zei de admiraal, "zijn er voornamelijk misverstanden, die op gebrekkige verhoudingen zijn terug te voeren. Een normale omgang tussen jullie zou nodig zijn."

"Kan zijn", sprak de keizer, die in een goede stemming is, tegen. "De gouverneur begrijpt mijn karakter niet. Hij kent alleen mijn opgewonden stemming en heftige uitbarstingen."

Een onderhoud in de sfeer van vertrouwen. (2). Malcolm doet Lowe daarover bericht en slaat een iets mildere toon aan.

Aantekening:

1. Malcolm aan Lowe, 8 maart 1817. (L.P.20, 118) "Hij zegt dat men verhinderd heeft de Oostenrijkse botaniker voor zijn vertrek te zien. "Deze man", ging hij verder, "kwam van de plaats waar mijn vrouw en mijn zoon leven en keert daar naar terug!..... "Deze gebrekkige zin klinkt tegenwoordig na zoveel jaren nog steeds bedroefd in onze oren.
2. Malcolm heeft overigens genoeg onafhankelijk oordeel om de keizer uit te leggen dat de brieven van Bertrand en Gourgaud ongebruikelijk zijn, 'Cockburn en Lowe hadden ze goedmoedig opgenomen'. Napoleon sprak tegen dat ze zelf de rekening van hun gedrag maar moesten dragen. Hij scheen vergeten te zijn, dat hij zelf deze brieven had gedictieerd.

- 332 De gouverneur wordt wantrouwend; niet zonder aanleiding is hij van mening dat de admiraal zijn plaats wil innemen. Longwood zou dat fijn vinden. (1) Met Malcolm zou de situatie van de Fransen veranderen. Lowe waagt het wel niet om met de commandant van de marinestrijdkrachten te breken, maar hij vermijdt het echter met hem samen te komen (2) en omdat hij zijn bemiddelingspoging met tegenzin beziet, zijn ze voortaan tot lucht verdampt.

*

Napoleon ontving van de gouverneur een exemplaar van het boek dat Warden, de wondarts van de Northumberland, direct na zijn aankomst in Engeland gepubliceerd had.(3) In de vorm van brieven, die aan een vriendin zijn gericht, beschrijft hij in een geaffecteerde, maar aanschouwelijke wijze de keizer tijdens diens reis en tijdens zijn eerste tijd op Sint-Helena. Hij dicht Napoleon verklaringen en vertrouwelijke uitingen toe, die deze weliswaar tegenover Warden nooit gedaan kan hebben, maar toch heeft de wondarts in zijn gesprekken met de officieren van de keizer blijkbaar het materiaal voor zijn boek gevonden. Zowel de keizer als ook de personen uit zijn omgeving vinden het boek indiscreet. Hij zegt tegen O'Meara:

Aantekening:

1. Stürmer bericht op 4 juli 1817 aan Metternich: "Ik weet uit betrouwbare bron, dat hij op 15 december met de Larkins een brief afstuurde, waarin hij aanbiedt voor de helft van het salaris van Sir Hudson Lowe nog drie jaar hier te blijven als men hem de post van gouverneur geeft."
2. Balmain schrijft op 4 juli 1817: "Sinds ongeveer drie maanden bestaan er wrijvingen tussen Sir P.Malcolm en de gouverneur. Ze zijn gestopt met elkaar te bezoeken, elkaar voor het eten uit te nodigen en een gezamenlijke vergadering te houden."
3. *Brieven, geschreven aan boord van de Northumberland en op Sint-Helena*. Het boek kwam in het begin van het jaar 1816 in Londen uit. O.Meara bracht het Napoleon op 6 mei 1817 (Gourgaud I, 523).

- 333 "De kern is juist, maar het heeft 'honderd dwaasheden en honderd leugens'. Hij heeft Las Cases niet begrepen en mij uitdrukkingen in de mond gelegd, die mij onwaardig en die niet mijn stijl zijn." Desondanks geeft hij toe dat Wardens bedoeling geen verkeerde is geweest en dat het succes van het boek, dat oplage na oplage beleeft, zijn zaak ten nutte komt. De maker van vlugschriften wordt weer wakker in hem. Zonder medeweten van O'Meara, ja zelfs Gourgaud (1), dicteert hij Bertrand brieven, die als antwoord op Warden bedoeld zijn. Mme Bertrand moet ze in het Engels vertalen. Ze zullen in Londen onder de titel 'Brieven van de Kaap' gedrukt worden. Op deze manier zal men ze voor een werk van Las Cases houden, die zijn gedwongen oponthoud in Zuid-Afrika heeft gebruikt om beledigingen en vervalsingen van de keizer te verdedigen.

In Longwood worden de bezoekers zeldzamer, want de inwoners van Sint-Helena weten wel dat, wie met de Fransen op goede voet schijnt te staan, zich de vijandschap van de gouverneur op de hals haalt.

Alleen Balcombe, ambtshalve, komt nog regelmatig. Op 12 februari begeven zijn vrouw, Jane en Betsy zich naar Longwood om de kleine Arthur te bekijken.

Napoleon laat ze ten tijde van het diner door Gourgaud halen. De keizer plaagt Betsy, omdat het gerucht gaat, dat zij Reade zal gaan huwen.

Aantekening:

1. Gourgaud schrijft op 19 juli 1817: "Zijne majesteit verzekert mij dat hij op dit boek niet heeft geantwoord. Las Cases zal dit wel vanuit de Kaap doen. Waarop ik tegen de keizer opmerk dat ik meer dan tien door hem aan de opperhofmaarschalk gedicteerde en voor druk bestemde brieven heb gezien. Een ervan ligt zelfs op de tafel, waaraan ik schrijf. De keizer kan niet meer ontkennen....." (Journal II, 151)

- 334 Het jonge meisje verdedigt zich. In de salon doet Betsy allerlei ondeugende dingen. Omdat het verlaten van Longwood na het invallen van de duisternis niet meer mogelijk is, brengt Gourgaud de dames naar de opperhofmaarschalk terug, die hem gastvrijheid aanbiedt. Ze blijven twee dagen in Longwood. Betsy speelt met Gourgaud en flirt een beetje met Reade. De keizer bezoekt haar. Eindelijk verschijnt Balcombe om zijn familie te halen. Ze vertrekken te paard; Mme de Montholon en O'Meara, die Lady Lowe een bezoek wil brengen, begeleiden hen tot Hutt's Gate. (1)

Op 7 april 1817 vindt het herfstrennen in het kamp van Deadwood plaats. Twee keer per jaar komt het voornaamste gezelschap van het eiland dan bij elkaar.

Lady Lowe heeft Mme Bertrand aangeboden haar er in de wagen van de gouverneur naar toe te brengen. Maar Napoleon zei tegen Bertrand, dat het niet hoorde dat zijn vrouw zich zo nauw met Lady Lowe verbond. De vrouw van de gouverneur is al op weg naar Longwood als Poppleton haar door tekens meedeelt dat Mme Bertrand thuis blijft. Mme de Montholon moet om niet uit de toon te vallen, hetzelfde doen. Gourgaud daarentegen krijgt toestemming om het rennen bij te wonen. Hij zal de commissarissen ontmoeten, van deze gelegenheid moet men gebruik maken.

Gourgaud reed naar Deadwood. De gouverneur, zijn vrouw, de drie commissarissen, baronesse Stürmer, Gors, de Bingham's, de Malcolms en de Balcomb's zijn in een tent verzameld. Tijdens het rennen is het gesprek in volle gang.

Aantekening:

1. Napoleon had Mme de Montholon gevraagd dit bezoek af te leggen. (Gourgaud I, 467). Ze werd heel aardig ontvangen en vertelde 'dat de gouverneur er zeer van onder de indruk was, dat zij zijn kind liefkoosde'.

- 335 Balmain, Stürmer en zijn vrouw spreken hun spijt er over uit dat ze helemaal geen contact met Longwood hebben. "De tijd zou aangener verstriken", zegt Stürmer. Men plaagt Gourgaud met zijn ongelukkige liefde voor Miss Churchill. Montchenu doet er nog een schepje boven op. Na de rennen gaan de commissarissen met Gourgaud naar Mrs. Youngusband (1) om verfrissingen te gebruiken.

Op de terugweg blijft Gourgaud op de landweg in gesprek met Stürmer en Balmain achter. De laatste zei dat hij hoopte dat de spoedig verwachte Conqueror nieuwe instructies voor de commissarissen zou mee brengen, die hen toestonden naar Longwood te komen. De jeugdige generaal is enthousiast over deze dag. Napoleon betreurt het bijna het rennen niet bijgewoond te hebben.

Op Sint-Helena had men er geen idee van dat omstreeks dezelfde tijd de situatie van de gevangenen door een debat in de Chamber off Lords in de openbaarheid werd gebracht. Dit was te danken aan Santini, de meest slechte onder Napoleon bedienden. Na een gedwongen oponthoud in de Kaap, was de kleine Corsicaan in 1817 in Londen opgedoken. Zonder een woord Engels te kunnen spreken, spant hij zich zo ijverig in, dat het hem tenslotte gelukt in contact te komen met kolonel Sir Robert Wilson, de ridderlijke man, die Lavallette na zijn vlucht had gered. Santini zegt voor hem het protestschrijven op dat de keizer aan Montholon gedicteerd had. Wilson, die voor elke edele zaak snel ontvlamde, vliegt met Santini naar Lord Holland. Deze drie zetten met behulp van de twijfelachtige emigrant Marceroni, een voormalig officier van Murat (2) en ook Piontkowski, een brochure in het Engels en in het Frans in elkaar met de titel:

Aantekening:

1. Gourgaud II, 6: "De Rus had zo iets gezegd van: 'de keizer', 'de grote man', Montchenu een – tweemaal 'Bonaparte' en dan tweemaal tegen Lady Lowe 'de keizer'. De heer Stürmer heeft niet een keer een van deze drie benamingen uitdrukkelijk gebruikt."
2. Marceroni heeft er zich op beroemd de enige maker van het vlugschrift te zijn. In werkelijkheid leverde hij slechts wat secretariatsdiensten.

336 "Appèl aan de Engelse Natie over de door Napoleon Bonaparte op het eiland Sint-Helena ervaren Behandeling'. (1)

Binnen tien dagen gaan zeven edities vlot van de hand. Op 18 maart 1817 interpelleert Lord Holland, een van de leiders van de liberale partij, Lord Bathurst in het Hoger Huis 'met de bedoeling de reputatie van het parlement en van het land te bewaken, die het treffen kon als Napoleon Bonaparte zo'n strenge behandeling kreeg.'

Wat is die Lord Holland, wiens naam zal voortleven, omdat hij van mening is dat Engeland een overwonnen niet met de voeten kan treden, voor een persoonlijkheid? Een erg interessante. Een van de leiders van de Engelse liberale partij is Henry Richard, derde Lord Holland, een neef van Fox, de grote leider van de Whigs. Hij is in 1773 geboren en in 1806 als Lord Zegelbewaarder aangewezen. Meer nog dan politieke redenaar is hij wereldreiziger en schrijver. Ook is hij een vrouwenveroveraar. Na vele avonturen is hij met een mooie creoolse getrouwd, Lady Webster (2), die aan zijn zijde in Holland House alle belangrijke mannen uit het Verenigd Koninkrijk ontving. Ook al kijken alle dames neer op Lady Holland vanwege haar verleden, toch heeft zij niet weinig invloed. Zelfs Tories en ministers moeten rekening met haar houden. Deze edele vrouw was een der eersten geweest, die het lot van Napoleon, die zich had gewend tot Englands grootmoedigheid en in plaats daarvan alleen maar wraak vond, beklagde.

Aantekening:

1. In de Franse versie heette het 'door keizer Napoleon'. Het vlugschrift verscheen op 13 mei 1817 bij Ridgway. Op dezelfde dag publiceerde de Morning Chronicle zoals de meeste oppositiebladen hun belangrijkste deel, namelijk de 'Remonstrance' van Montholon.
2. Zij was geboren als Elisabeth Vassal en was met vijftien jaar met sir George Webster, M.P. getrouwd, die ze vijf kinderen baarde.

337 Ze schijnt hem een keer gezien te hebben, namelijk tijdens het Consulaat bij een militaire parade. Sinds deze dag heeft ze Napoleon bewonderd, hoewel ze als goed Engelse ook bang voor hem is. Nu echter, nu hij ongelukkig is, neemt ze het uit medelijden voor hem op. Ze wil tot aan de dag van de volledige in

vrijheidsstelling van Napoleon en zijn volgelingen de gevangenschap verlichten. Zo stuurt ze hem en wel zeer snel boeken, kranten, zoetigheden en allerlei kleine geschenken voor de kinderen, zoals een liefhebbende moeder zou doen, veel prachtig speelgoed. (1) Maar vooral werkt ze op haar man in en stookt zij hem op het kabinet Liverpool aan te pakken.

In zijn rede in het Hogerhuis kan Lord Holland op de principiële vraag omtrent de internering zelf niet terug komen. Wel heeft hij tegen de wet, die de internering als rechtsgeldig verklaarde, gestemd, maar zij is aangenomen. Hij wil zich in het belang van de Engelse eer zekerheid verschaffen, dat de tijdens de behandeling getroffen verordeningen niet onmenselijk zijn. Hij geeft dus een volledige openheid van de protesten van Napoleon weer.

Bathurst spreekt hem tegen, doordat hij de aan Lowe gerichte instructies voorleest. Hij probeert de beperkingen door de angst voor een vlucht te rechtvaardigen. Longwood is geen ongezonde en ook geen droevige verblijfplaats. Bonaparte en de zijnen worden daar grootmoedig behandeld. Op hamerende wijze probeert hij zijn toehoorders zo op te winden, dat hij de flessen wijn optelt, die aan de geïnterneerden worden geleverd. Al die Fransen, inclusief Napoleon zijn dronkaards, schijnt hij daarmee te willen zeggen en het zou foutief zijn aan hun zogenaamde ellende ook maar enig geloof te hechten.

Aantekening:

1. Bijvoorbeeld op 8 november 1816 een klein biljart, een magische lantaarn, kaart- en dominospelen.

338 Want voor Bathurst telt, nog meer dan voor Lowe, het lichamelijke allereerst.

Daar Napoleon allereerst aan geestelijke onderdrukking leidt, zal deze tegenstelling nooit overbrugd worden.

De Lords vallen Bathurst bij. Dat was niet anders dan te verwachten. Maar de openbare mening is in onrust. De debatten vinden grote weerklank. De gehele Europese pers houdt er zich mee bezig. De interesse van de wereld, die zich van Napoleon begon af te keren, wendt zich weer naar hem terug.

De familie van de keizer vat weer moed en stuurt Bathurst brieven, waarvan de minister (tegenover Lord Holland) belooft om ze naar Longwood door te sturen.

Maar - wat een gemene wraakactie!- hij laat ze via de Kaap gaan, zodat ze als ze in Napoleon handen komen, vijf of zes maanden oud zijn.

Ondanks dat zal de door Santini (1) begonnen, door Holland en zijn liberale vrienden voortgezette campagne Bathurst en vervolgens Lowe tot meer voorzichtigheid en een gematigder behandelen van de gevangene dwingen. (2)

Aantekening:

1. Kort na de debatten ging Santini, die alle hulpbronnen had uitgeput, naar het continent en wilde naar Italië reizen om Mme Mère bericht over de keizer te geven. Het gelukte hem niet. In Brussel wordt hij door Cambacérès afgewezen, in Beieren via prins Eugène door de politie opgepakt en uitgezet. Alleen groothertogin Stefanie van Baden schenkt hem uit medelijden 1000 francs. Hij doorkruist Zwitserland, wordt echter in Como gearresteerd. De stad Brünn wordt hem als gedwongen woonplek aangewezen, waar hij met een maandelijks pensioen van 180 francs viereneenhalf jaar verblijft. Napoleons dood bevrijdt hem. Hij bezoekt dan Caroline in Frohsdorf, Jérôme in Triest en eindelijk mevrouw Letizia in Rome. Op Corsica terug gekeerd, vegeteert hii daar tot Louis-Philippe hem tot deurwachter en dan tot postkoerier maakt. De prins-president benoemt hem tot wachter bij het graf van de keizer. Fr. Masson verwijt hem terecht dat hij zijn herinneringen zakelijk teveel heeft uitgebuit. Hij stierf in 1862.
2. Lord Bathurst bepaalde ook dat de met het opschrift Lady Holland verschenen kisten zonder voorafgaand onderzoek overhandigd zouden worden.

339 Teveel officieren van het leger en de marine, teveel hoge Britse ambtenaren hebben Napoleon op Sint-Helena al gezien. Hun verhalen stromen bijna altijd

over van sympathie voor hem. Het geheimzinnige, waarmee Bathurst de banneling wilde omgeven, begint op te verdampen. Er zijn teveel menselijke blikken op de kerkermeester gericht opdat hij hen allen zand in de ogen zou kunnen strooien.

Napoleon vernam via de kranten, die Lowe naar Longwood stuurde, tegelijkertijd van het appèl van Santini en de debatten in het Hogerhuis (1).

“Nu, deze Santini doet wonderen! Alleen had hij niet zoveel over eten moeten praten, daardoor schenkt men minder vertrouwen aan zijn woorden.”

Hij was het eens met de interpellaties van Holland. Bathursts verdediging vond hij erg leugenachtig. “Bijna alle ministers zijn leugenaars”, zei hij tegen O’Meara, “Talleyrand is hun aanvoerder, dan komen Castlereagh, Metternich en Hardenberg.... Het doet me nu juist plezier dat de Engelse minister zijn gedrag tegenover mij voor het aanzien van het parlement, de natie en geheel Europa door leugens rechtvaardigt. Maar het rijk van de leugen zal niet eeuwig duren!” Hij bereidde direct een verweerschrift op de rede van Bathurst voor: (2)

Aantekening:

1. Op 28 mei 1817 volgens O’Meara (II, 80), op 27 mei volgens Gourgaud (Gourgaud II, 93): “Bertrand loopt zonder zich aan te kleden naar de keizer en brengt ze hem.” Hij was heel tevreden, maar Gourgaud deelde deze tevredenheid niet. Hij vond dat de Remonstrance van Montholon een belachelijke indruk zou kunnen maken. Toen Mme de Montholon de Times las, riep ze uit: “Oh, die Corsicanen! Het zijn allemaal intriganten!” Dat was niet aardig tegenover de keizer.
2. Al op de volgende dag (Gourgaud II,99). Aan de vervaardiging van dit verweerschrift werkte hij speciaal met Montholon samen.

- 340 “Dit antwoord aan Bathurst”, zei hij bij het diner, “zal een mooi werk zijn, Die lord is een schaapskop, een ignorant, die niet weet wat hij zegt. Hij zal zien wat ik hem aandoe, ik verpletter hem. Dan zie wat een logisch denker boven een imbeciel kan.” En hij gaat verder: “Dat zal in Europa een groot kabaal maken. Het zal goed zijn de naam van de maker er niet onder te zetten. Ik zal schrijven: ‘Goedgekeurd door Napoleon’.” (1)

Op de Engelsen op Sint-Helena maakten het debat in het Hogerhuis een diepe indruk. Lowe is het meest opgewonden. Nu zijn verordeningen, zijn schriftelijke stukken, zijn geringste zetten aan de kritiek van het parlement en aan de openbare mening onderworpen zijn, moet hij zich zeer precies gedragen. Zijn aandacht wordt verdeeld tussen de dodelijke angst voor een ontvoering van Napoleon en de gevreesde angst voor aanvallen van de oppositie, die hem –van de ene post naar de ander – ontslag kan opleveren.

Die angstgevoelens riepen een nieuw, eigenlijk een onbelangrijk voorval op, dat echter uitgebuit en door Napoleon ten voordele werd gebruikt. Eind mei 1817 kwam het vrachtschip Baring aan, waarop zich een vreemde kanonniermeester genaamd Redwitch bevond, die in Londen van de gebroeders Biaggini een kleine marmeren buste van de koning van Rome gekregen had met de opdracht deze voor een zo hoog mogelijke prijs aan graaf Bertrand te verkopen.

Aantekening:

1. Gourgaud II, 103. De ‘Opmerkingen betreffende de rede van Lord Bathurst’ bereikten kwamen via verschillende kanalen in Europa. Lowe ontving haar officieel op 7 oktober 1817 van Bertrand en wel in een verzegeld aan Lord Liverpool geadresseerd pakket. Zoals hij beloofde, stuurde hij het weg zonder het van te voren te openen. Stürmer zond op 31 oktober 1817 een afschrift aan Metternich. Al eerder had O’Meara het aan Finlaison gestuurd. Zoals men ziet namen ook Irving, Malcolm secretaris en kapitein Poppleton bij hun vertrek een exemplaar mee.

- 341 Lamb, de kapitein van de Baring, gaf Reade daarover bericht. De buste werd naar Plantation naar de gouverneur gebracht. Lowe beging met betrekking tot deze kwestie meer uit besluiteloosheid dan uit boosheid een fout. Mocht hij

zonder machtiging van de minister de buste naar Longwood sturen? En als er nu een bericht in verstoppt zat? Hij twijfelde lang. Reade zou, zo is beweerd, hebben aangeraden de buste kapot te gooien of haar in zee te gooien. Dat is echter niet bewezen. Ondertussen werd de zaak in Longwood bekend. De keizer dicteerde aan Montholon al wraaksnuivende zinnen.

Lowe bezocht Bertrand (1) en vroeg hem of hij de slechte buste sturen zou, waarvoor de gebroeders Biaggini 100 louis d'or hoopten te krijgen. Bertrand antwoordde: "Stuurt u het maar, het zal de keizer een plezier doen."

De volgende dag kwam het aan. (2) Napoleon was door het klagende beeldhouwwerk verrukt. Zijn zoon, waarvan hij niets meer hoorde, over wie hij, om smartelijke gedachten te verbannen, nauwelijks meer sprak, zijn zoon staat daar voor hem. Hij herkent de trekken van zijn gezicht, strijkt langs de lange haarlokken, denkt bij de aanblik van de starre lippen aan de frisse mond, die zich op zijn wangen persten.

Hij vindt de jongen mooi, 'hoewel de hals te diep in de schouders zit'. Hij lijkt op Marie-Louise. Hij twijfelt er niet aan dat de keizerin zelf hem via deze omweg de buste heeft doen toekomen (3), die zijn en haar zoon voorstelt.

Aantekening:

1. Op 10 juni 1817. Hij sprak Bertrand en vernam dat Longwood er al van af wist. Kortom, zijn gedrag was in dit geval over het algemeen eerzaam. Frédéric Masson schrijft hierover: "Hij liet zich leiden, na enig aarzelen, door gevoelens van toegeven en zoals men er aan toe mag voegen, ook door die van medelijden." (Napoléon à Sainte-Hélène, 349).
2. Napoleon had eerst Gourgaud naar Bertrand gestuurd: hij moest de kist openen. Toen Gourgaud terug kwam, vroeg hij hem: "Wat voor een medaille draagt hij?" "De adelaar." "Toch niet de adelaar van de heilige Stefan?" "Nee, nee, de adelaar die uwe majesteit zelf draagt."
3. Lowe had Bertrand tegelijk met de buste een brief en een gedenkschrift toegestuurd, waaruit de oplichterij duidelijk bleek. Deze bedrieglijke kooplui beweerden dat het kind zich in de zomer van 1816 samen met zijn moeder in de badplaats Livorno had bevonden (men weet dat dit kind nooit naar Italië is geweest) en daar zouden twee bustes van hem zijn gemaakt, 'de ene bewaarde de doorluchtige moeder van de prins en zij had de kunstenaar rijkelijk beloond', de andere was naar Londen gezonden en toevertrouwd aan Redwich. Er is bijna geen bedrog dat meer afstotend werkt.

342 Nooit zal hij toegeven – vooropgesteld dat iemand zo'n gedachte überhaupt zou durven wagen te uiten – dat de Biaggini's op zijn gevoelens hebben gespeculeerd, dat dit zoete, conventionele seriewerk in Londen door een stumper gemaakt en met de orde van het Legioen van eer daarom gedecoreerd is, om hem des te meer te bedriegen. Zelfs dan zou zijn vreugde nog bestaan, zo sterk is ze. Hij stelt eigenhandig de buste in de salon op de schoorsteenmantel op en laat de Montholon roepen, dan toont hij hem aan de Balcombes, die in verrukking uitbarsten. Wat moet hij daar trots op zijn, zegt Mrs. Balcombe, vader van zo'n mooie jongen te zijn. Trots is hij inderdaad. Zijn gezicht straalt. (1). Hij zegt tegen O'Meara: "Als de gouverneur mij dit niet had gegeven, dan had ik een bezwaarschrift willen maken, waarover alle Engelsen zich de haren uit het hoofd hadden getrokken. Ik had dingen gezegd, waardoor alle moeders hen als monsters in mensengestalte hadden vervloekt." (2)

Aantekening:

1. "Mijn moeder heeft mij vaak gezegd", vertelt Mrs. Abell, "dat ze nog nooit zo'n frappant voorbeeld van vaderliefde heeft gezien." (Mrs. Abell is de latere gehuwde naam van Betsy Balcombe, RKV). (Herinneringen, 76).
2. O'Meara II, 108 – 113. De buste die tot het einde van de gevangenschap op de schoorsteenmantel in de salon verbleef, bevindt zich tegenwoordig – foutief aan Bosio toegeschreven – in het kleine museum dat men op de tweede verdieping van het stadhuis van Ajaccio heeft ingericht. Na de dood van de keizer was de buste naar mevr. Letizia gestuurd.

343 Lowe heeft beweerd dat de buste niet de 100 louis d'or waard was, die de firma er voor vroeg.

“Voor mij is hij een miljoen waard”, roept Napoleon uit.

Bertrand zal aan de kanonnier van de Baring driehonderd guinees uit betalen. Napoleon zou deze Redwich zelf graag spreken. Lowe lijkt deze wens in te willigen en stuurt de kanonnier naar Longwood. Maar Poppleton mag hem niet met iemand alleen laten spreken (1).

Dan wil de keizer dat niet meer, laat echter Bertrand aan Redwich een brief schrijven, waarvan hij hoopt dat die in Europa weerklank zal vinden. (2)

Het bedrog – waar Lowe zich tegen verzet had – is dus schitterend gelukt. Men zou er niet moeilijk over moeten doen, het heeft de keizer in ieder geval een illusie gegeven.

Op 19 juli 1817 kwamen de Malcolms naar Longwood om bij Napoleon een afscheidsbezoek af te leggen. Want de admiraal ging na afloop van zijn commando naar Engeland terug. Hij hoopte weer terug te komen, de keizer hoopte dat ook. Hij wilde Malcolm zijn ontwerp van het antwoord op de rede van Bathurst laten zien. De admiraal wees dat af.

Napoleon nam van tafel een kopje en schotel van zijn sèvreservies en overhandigde dat aan Lady Malcolm. Ze dankte hem overdreven. Hij zei lachend dat hij de admiraal geen geschenken zou geven, want deze man nam toch niets verstandigs aan.

Aantekening:

1. Bericht van Poppleton, 1 juli 1817 (L.P.20, 119)
2. “Ik betreur het dat u ons niet bezoeken kunt en de bijzonderheden kunt vertellen, die voor een vader altijd belangwekkend zijn. Uit de brief, die u ons stuurt, blijkt dat de kunstenaar zijn werk op 100 pond schat. De keizer heeft mij opgedragen u een extra van 300 guinees te doen toekomen. Het meerdere zal u voor het verlies compenseren, dat u, zoals hij weet, bij de verkoop van uw waren heeft geleden en voor de moeilijkheden, die u zijn overkomen in een zaak, die toch zo eenvoudig is en u bij elk gevoelvol mens waardering moet brengen. Alstublieft, brengt u de persoon, die u deze lovenswaardige opdracht heeft gegeven, de dank van de keizer over.” 16 juli 1817.

344 :Vrouwen hebben meer gevoel voor ongelukkigen.”

“Ik heb de keizerskroon van Frankrijk en de ijzeren kroon van Italië gedragen. Engeland zet mij nu een nog glorieuzer op: de doornenkroon. Haat en hoon vermeerderen mijn roem. Ik zal aan Engeland de stralenkrans van mijn roem te danken hebben.”

Toen bedankte hij hen voor hun vriendschap: “U had niets van mij te verwachten. Ik ben immers niet meer in de positie diensten te belonen. U kwam alleen uit edelmoedigheid bij mij.”

Voor hij afscheid neemt, zegt Malcolm tegen de keizer dat Lord Amherst, de Engelse gezant in China, op zijn terugreis Sint-Helena zal aandoen en hij zou misschien als bemiddelaar tussen Longwood en Plantation kunnen dienen.

Waarop Napoleon geen antwoord geeft. Hij mompelt slechts: “U bent al te zeer een Engelsman, men kan met u niet verstandig praten. U gelooft dat alles wat uw landslieden doen, goed is en dat een buitenlander altijd ongelijk heeft.” (1)

Hij zei Lady Malcolm op de meest hartelijke wijze goedendag. Deze ‘aap’ was hem een vriendin geworden, die hij met droefenis zag vertrekken.

*

Toen Lord Amherst aankwam (2), twijfelde Napoleon of hij hem zou ontvangen. Hij leed aan catarh. Toen de afgezant met Lowe naar Bertrand ging om een audiëntie te vragen, riep Napoleon, die door de vensterluiken loerde, plotseling naar Gourgaud: “Snel, mijn verrekijker, daar zijn ze!”

Aantekening:

1. O'Meara II, 119. Op dezelfde dag werd luitenant-kolonel Fagan, die in India een hoge rechterspositie innam, door Napoleon ontvangen. Hij sprak hem aan met 'sire' en 'majesteit'. Reade verklikte hem daarom de volgende dag bij Lowe. (L.P. 20,118)
2. op 27 juni 1817

- 345 Een ogenblik later zei hij: "Deze boodschapper ziet er echt slecht uit.... Zal ik hem ontvangen of niet?..... Ik geloof dat het de gouverneur een plezier doet, als ik het niet zou doen." (1)
"Ik geloof, Sire", zei Gourgaud, "dat als u hem niet ontvangt, u de Britse trots zou beledigen.... Lord Amherst zou slecht over u geïnformeerd en door uwe majesteit geërgerd hier vandaan vertrekken."
De keizer verklaarde zich bereid hem te ontvangen, beval echter het gebruik van de strengste hofetiquette (2).
"Mijn grootste wens na twintig jaren is u te zien," zei Amherst bij de begroeting. Hij bracht een uur door bij Napoleon en stelde hem ook zijn gevolg voor. (3)

Aantekening:

1. Daarin vergiste Napoleon zich. Lowe wenste dat Lord Amherst de keizer zou spreken. Hij hoopte dat deze bij Bathurst en bij de regenten als getuige zou dienen en zijn handelen zou rechtvaardigen.
2. "De keizer was al een half uur van te voren klaar", vertelt Gourgaud (II, 177). 'Hij gaat met mij de bijartkamer in, is ontevreden omdat Montholon zijn gala-uniform niet aan heeft, en scheldt Noverraz uit, omdat hij geen kwasten aan de schoenen heeft. Zijn opwinding er zeer groot.' Lord Amherst (William Pitt, eerste graaf van Amherst, 1773 – 1857) was met zijn missie in China gestopt, omdat hij zich niet wilde onderwerpen aan het vernederende ceremonieel aan het hof van Peking. Op de terugweg leed zijn schip schipbreuk. Na allerlei avonturen scheepte de afgezant zich met zijn personeel in Batavia in op de Caesar naar Engeland.
3. Ellis, Amherst secretaris heeft in zijn *Journal of the proceeding of the late Embassy to China* een levensrecht portret van hem gegeven: "Het gedrag van Buonaparte was doorgaans waardig, opgewekt en aangenaam. Hij was niet zo dik en leek goed gezond te zijn. Hij drukte zich geloofwaardig en krachtig uit in korte puntige zinnen. Terwijl hij sprak, liep hij heen en weer. Ik was door de expressie van zijn bovenlip verrast. Zelfs als hij niet sprak, trilde deze op een bijna krampachtige wijze en maakte de indruk alsof de gedachten daarachter zich steeds weer naar buiten wilden rollen. Als Buonaparte op het hoogtepunt van zijn macht was geweest, dan was zijn gedrag niet imponerender, niet respectabeler kunnen zijn"

- 346 De keizer maakte bezwaar tegen Lowes acties en de zinloze beperkingen van zijn vrijheid; hij vroeg de bezoeker de regenten daarover te berichten. Amherst antwoordde ontwijkend, maar zeer hoffelijk, zodat Napoleon, door dit onderhoud hoogst bevredigd, nog dezelfde avond tegen zijn volgelingen zei: "Ach, ik kan jullie verzekeren, dat de gouverneur zijn deel heeft gekregen!"
Hij dacht dat de gezant zijn vertrek zou verschuiven en Lowe zou dwingen zijn bemiddeling aan te nemen. Amherst echter had de gouverneur de bezwaren van Napoleon mee gedeeld en deze had ze punt voor punt weersproken. Zo stak de gezant naar Engeland in zee en nam de overtuiging mee dat Napoleons beweringen ongegrond waren.

*

Het 53^e infanterieregiment moest het eiland verlaten en werd door een bataljon van het 66^e vervangen, dat uit India kwam. (1) Napoleon ontving de vertrekkende officieren, Bingham leidde ze binnen. Ze vormden een kring rondom hem, hij liep naar ieder toe en vroeg naar hun dienstjaren.
"Ik was met het 53^e regiment zeer tevreden", zei hij tegen hen, "en ik zal steeds met genoeg horen als u iets gelukkigs overkomt."

En zich naar Bingham wendend: “U bent beslist bedroefd, het regiment te verliezen, het was uw familie, *your children*, hoe lang heeft u ermee gediend?”
“Dertien jaren.”

Aantekening:

1. Er verdwijnen nu enkele namen van Engelse officieren, die tijdens deze twee jaar voor de Fransen oude bekenden zijn geworden: majoor Fehrzen, de kapiteins Younghusband en Poppleton, luitenants Fitzgerald en Nagle. De officieren van het 66^e regiment zullen met Longwood minder contact hebben. Twee namen zijn maar bewaard gebleven: de arts Burton en W. Henry.

347 “Om u te troosten, kunt u bij uw Lady een kleine Bingham maken.”

Bingham wordt rood. Napoleon neemt afscheid van de officieren, die zich uit de salon terug trekken.

Poppleton, de wachtofficier van Longwood, behoorde tot het 53^e regiment en moest dus ook het eiland verlaten. Hij verzocht te mogen blijven. Lowe sloeg het af en beval tegelijkertijd de minister aan hem de majoorstitel te verlenen. (1) Deze officier was hem verdacht geworden. Zeker, zijn dagelijkse rapporten waren nauwkeurig en zorgvuldig, maar er sprak toch een achtenswaardig meegevoel voor Napoleon uit. De Fransen ontging deze menselijke houding niet (2). Op de dag van zijn vertrek schonk de keizer hem een gouden snuifabakdoos (3) en een haarstreng. Lowe benoemde kapitein Blakeney (4) tot zijn opvolger.

Aantekening:

1. Hij werd direct na zijn terugkeer majoor. (L.P. 20, 121)
2. Gourgaud II, 189: “Hij had zijn plicht met het grootste invoelingsvermogen gedaan. Hij zou ons hebben kunnen pesten, maar hij is zo aardig als hij maar kan zijn zonder zijn regering af te vallen.” Gourgaud drong er bij Napoleon op aan Poppleton een geschenk te geven. Bertrand was daartegen, hij zag daar ‘een gebrek aan waardigheid in’.
3. Poppleton bewaarde deze snuifdoos zijn gehele leven. “Hij zorgde ervoor, dat ze nooit leeg raakte, aan de ene kant was ze met lichte, aan de andere kant met zware tabak gevuld”, vertelt zijn achternicht Mrs. Callwell, “en hij bood altijd zijn bezoekers eruit aan. Onder de tabak was een wit papier gelijmd. Vele jaren later, toen het snuiven uit de mode was geraakt en doos nog slechts een bezienswaardigheid was, vroeg een heer waarvoor dat papier diende. “Opdat de snuiver met de vingernagels de doos niet verkrast”, werd hem dan geantwoord. Maar nieuwsgieriger dan zijn voorgangers tilde hij het blad papier op en ontdekte daaronder een zorgvuldig samengevouwen brief door Napoleon zelf aan Las Cases geschreven. De keizer liet daarin zijn vrienden in Frankrijk groeten en sprak wensen over de opvoeding van de koning van Rome uit. Bijna veertig jaar was deze boodschap daar verborgen geweest. Napoleon III regeerde toen al in de Tuilerieën. Maar de zoon van Las Cases leefde nog en de aan zijn vader gerichte brief werd hem toegestuurd.” (Mrs. Callwell, *Old Irish Life*, 226)
4. Henry Pierre Blakeney (1782 – 1822) was de zoon van een afgevaardigde in het Lagerhuis, Hij had voornamelijk in Spanje gediend. De Fransen beweerden, dat hij de vuile was van Longwood doorzocht om zich ervan te vergewissen dat er geen correspondentie in zat. Hij was getrouwd, zijn vrouw deelde zijn voorliefde voor spiritualiteit.

348 Dat was een plumpe man en een rokkenjager, die ijverig de fles aansprak. Hoewel de Fransen zij aan zij met hem leefden, konden ze nooit met hem een nauwere relatie opbouwen.

*

De bannelingen hadden de hoop de commissarissen van de geallieerden te kunnen benaderen, niet opgegeven. Balmain bericht aan Nesselrode over dit ongeduld: “Hij stuurt de ene na de andere Fransman op ons af om ons uit te lokken. Gourgaud zoekt en volgt mij overal en dringt mij nadrukkelijk op, zijn gebied het plezier te doen. (1). Bertrand verhoudt zich niet anders tot mevr. Stürmer. Toen hij onlangs naast haar zat, deed hij, toen niemand hem hoorde, toen hij bukde om zogenaamd een zakdoekje op te pakken, al fluisterend

:"Mevrouw, om hemels wil, bezoekt u toch de keizer, ik zweer u, hij verwacht u, hij spreekt over u, hij heeft gezelschap nodig, hij heeft alleen maar Engelse bezoekers, dat is zeer treurig voor hem." (2).

Aantekening:

1. Nadat Gourgaud Balmain bij het rennen van Deadwood had leren kennen, ontmoette hij hem twee keer op de weg tussen Longwood en Hutt's Gate. Op 25 april 1817 spraken zij twintig minuten lang ongedwongen 'over ditjes en datjes'. Door Malcolm ervan op de hoogte gebracht dat Lowe dergelijke ontmoetingen niet graag ziet, probeert Balmain drie dagen later Gourgaud te mijden. Doch deze begroet hem en betoogt dat 'hij hem niet compromitteren wil'. Balmain houdt nu pas zijn paard in en ze beginnen te babbelen. De Russische commissaris verklaart dat hij heel blij zou zijn als met de Conqueror instructies zouden komen, die hem toestaan Longwood te bezoeken. Gourgaud zegt dat de keizer zich hier erg over zou verheugen: "Hij is u doorgaans vriendschappelijk gezind. Komt u maar helemaal ontspannen, zonder gedoe. U zou ons allen een groot genoegen doen." (Bericht Balmain, 20 juli 1817, Gourgaud II, 29, 38,40).
2. Balmain aan Nesselrode, 8 juli 1817. Hij was bij admiraal Malcolm bij het ontbijt.

349 Lowe probeert van zijn kant de commissarissen te verwijderen. Hij dringt ze op een pleziervaart naar de Kaap te ondernemen. Dat betekent, zoals hij zegt, slechts een afwezigheid van drie maanden. Stürmer, die hij als enige daartoe aanzet, stelt zich te weer. (1) "En nu eens aangenomen dat Napoleon tijdens mijn afwezigheid sterft?"

"De kranten zullen niet nalaten dit bericht te vermelden", zegt Lowe flegmatisch. De Conqueror bracht de commissarissen (2) de machtiging Napoleon als privé-persoon te bezoeken. Balmain haastte zich om dit nieuws aan Lowe mee te delen. Hij wilde zijn tsaar tevreden stemmen, die erg gespitst was op alle bijzonderheden van het leven in Longwood.

De gouverneur leek eerst in te stemmen (3), maar het was maar een trucje. Toen Balmain daartegen bezwaren maakte, wees Lowe dat in zijn onnavolgbare onsamenhangende manier af: "De zaak is onmogelijk. Ik heb het ruim overlegd, ik heb hierover geen bevelen. Schrijft u nogmaals aan onze minister..... Bonaparte behandelt mij als een varken. Hij beledigt en vervloekt mij. Hij zal u vage verhalen en gruweldaden vertellen.

Aantekening:

1. Niet alleen Lowe ergerde zich over de aanwezigheid van de commissarissen, ook Malcolm had tijdens een gesprek met Stürmer en Montchenu de opmerking gemaakt: "Jullie aanwezigheid is storend. Als ik tot gouverneur benoemd zou worden, *wat zeer goed mogelijk is*, zou ik mijn regering op dringende wijze verzoeken bij jullie hoven terugtrekking te bewerkstelligen. (Bericht Sturmer van 7 juli 1817 en Bericht Montchenu van 7 juli 1817.
2. 29 juni 1817.
3. "Toen ik met de gouverneur daarover een maand eerder sprak, leek hij bereid mij te ondersteunen, ja, ik zou kunnen zeggen, dat hij me aanmoedigde." (Balmain aan Nesselrode, 20 juli 1817)

350 Ik kan dat niet dulden. Hij heeft nog een onrustige geest, hij is actief, geeft bevelen, werkt, bedenkt plannen net zoals vroeger in de Tuilerieën. Zijn gevolg is slim en vreesachtig. Louter intriganten. U moet mij bijstaan, mij verdedigen, mijn zaak tot de uwe maken....."

Balmain drukte zijn verbazing uit: De zekerheid van de bewaking van de gevangene is toch helemaal niet in gevaar. "Hij maakt geen enkele beweging, zonder dat u dat bemerkt, zegt geen woord, dat niet gehoord wordt. (1) Hij verlaat zelden zijn huis, de ommuring nooit. Hij schrijft aan niemand. Hij is door schildwachten, kanonnen loopgraven omgeven....."

Ondanks dit alles geeft de Rus toe. "Ik had mij op een lange discussie moeten instellen", schrijft hij, "en trok liever mijn vraag in."

Aantekening:

1. Balmain aan Nesselrode, 21 juli 1817. In de voetnoten, die hij enige maanden later op 8 januari 1819 naar aanleiding van de Remonstrance van Montholon naar Petersburg stuurt, gaat Balmain

nog verder: “Het handelen van de gouverneur is werkelijk willekeurig en van de hak op de tak. Wij zijn hier afhankelijk van zijn stemming, van de idiote ideeën, die door zijn hoofd spelen. Tot op de huidige dag heeft hij geen vaste maatregelen getroffen, geen bevel gegeven, dat hij niet de volgende dag ingetrokken heeft en men weet nog steeds niet wat wel of niet is toegestaan.....” Hij bekritiseert heel openlijk de getroffen maatregelen ter bewaking van de Fransen: “Als ik met de bewaking van Bonaparte belast was, zou ik hem het hele eiland met uitzondering van de kusten vrijgeven. Overdag was hij niet onder direct toezicht gesteld. Ik zou al mijn schildwachten over de kust verdelen. Zijn bewegingsvrijheid zou daardoor oneindig groter worden, want de soldaten en al het andere, dat een gevangene ontmoedigt en neerdrukt, zouden niet meer te zien zijn. 's Avonds liet ik een op musketafstand van Longwood een cordon van troepen opstellen, die niemand zonder mijn medeweten zou kunnen passeren. Elke andere zekerheidsmaatregel op het binnenland van het eiland is zinloos en onbeschaamd.” (Niet gepubliceerd, Bibli. Thiers, Deel 19).

- 351 Als hij opnieuw Gourgaud ontmoet, die op een naïeve manier te kennen geeft in gezelschap te willen zijn, zegt hij tegen hem dat hij, omdat de gouverneur moeilijkheden maakt, ‘aan zijn beslissing moet onderwerpen.’
- “Wat?”, zegt Gourgaud, “niet eens een kleine theevisite bij Mme Bertrand?”
- “Nee, zo lang Longwood en Plantation House met elkaar oorlog voeren en Bonapartes deur voor Sir Hudson gesloten blijft, geen enkele theevisite bij Mme Bertrand. Maak vrede met de gouverneur. Hij is niet kwaadaardig. Hij wenst nader tot u te komen. U moet aan zijn diners, aan zijn partijen deelnemen. Men zal dan ook af en toe naar u komen en de tijd zal u korter vallen.”
- “Ach meneer”, zegt Gourgaud moedeloos, “hij heeft vanaf het begin de verkeerde tactiek gebruikt. Het kwaad is niet meer te herstellen.”
- De andere commissarissen besluiten eveneens terughoudendheid te beoefenen. Metternich heeft Stürmer opgedragen tegenover de gouverneur een grote toekomstigheid te tonen. De enige manier om hem welgevallig te zijn, is door niet naar Longwood te gaan. (1).
- Montchenu vindt een voortreffelijk alibi: hij kan niet naar Bertrand gaan (de onvermijdelijke eerste stap voor ieder, die aan Napoleon wenst voorgesteld te worden), omdat de generaal in Frankrijk wegens hoogverraad tot de dood is veroordeeld. De markies gaat het er ook om Lowe niet te verontstemmen, omdat hij voor diens vrouw ontvlamd is.

Aantekening:

1. Stürmer aan Metternich, 26 juli 1817. Stürmer en Montchenu delen aan Lowe mee dat zij van hun wens Napoleon te ontmoeten, afzien. Lowe leek ‘uiterst tevreden te zijn en dankte hen daar herhaaldelijk voor.’

- 352 De oude emigrant in zijn prachtige uniform, die nog nooit kruitdamp heeft geroken, met een scheef zittende pruik, een rood gezicht door de wijn van anderen, achtervolgt haar met zijn attenties. Ze laat zich dat buitengewoon welgevallen. Montchenu is door de wanstaltigheid en opschepperigheid van zijn persoon en zijn kostuums, door de wijsheid van zijn gebaren, door zijn geest, door zijn vraatzucht en zijn ijdelheid het lachertje van de gehele kolonie. De officieren noemen hem ‘Monsieur de Montez-chez-nous’. Geen mens heeft achting voor hem. (1) Zijn bediende Gors, tegenover wie hij zich slecht betoont, haat hem en is niet in staat zijn ongeschiktheid aan de minister over te brengen. (2).
- Overigens speelt Montchenu aan de zijde van Lowe de rol van booswicht. Onder zijn officieuze raadgevers is hij ongetwijfeld de slechtste. Zo zegt hij in september 1817 tegen Sir Hudson: “Ik verzeker u, dat als ik gouverneur zou zijn, ik niet een enkele vreemdeling naar Longwood zou laten gaan. Want allen, die bij hem zijn geweest, zijn door met een groot enthousiasme besmet en brengen dat mee naar Europa, wat zeker niet voordelig is.” En als Lowe eraan denkt de grenzen te

verruimen, schrijft hij aan Richelieu: “Ik heb hem op de meest dringende wijze voorgesteld dat zijn instructies en verantwoordelijkheid het niet toelaten hem zoveel vrijheid te bieden.”

Aantekening:

1. Stürmer aan Metternich, 2 september 1816: “Hij heeft geringe kwaliteiten, weinig ontwikkeling en het ontbreekt hem aan elk tactisch gevoel. Van nature zwaarlijvig en rond veroorzaakt hij bij de stijve Engelsen aanstoot en boezemt wantrouwen in. Een grenzenloze ijdelheid is de drijfveer voor al zijn handelen. Men houdt in dit land niet van hem en hij heeft door zijn lachwekkend gedrag alle achting verloren.”
Balmain aan Lieven, 3 april 1818: “Een idioot, een echte nul, een chaoot, een nergens voor deugend mens, die zelfs door de gouverneur met minachting wordt behandeld, waarover men zich vermaakt.”
2. Onder de druk van zijn constante bezwaren en smeken verhoogde Richelieu op 20 februari 1817 het inkomen van Montchenu tot 60.000 francs. Dat was hem niet voldoende, hij verlangde steeds meer, maar zonder resultaat. Gors kreeg geen loonsverhoging.

*

353 De opvolger van Malcolm (1), admiraal Plampin, kwam op 5 september 1817 naar Longwood en overhandigde Napoleon in opdracht van de gouverneur een in het begin van het jaar anoniem geschreven brochure met de titel “Een op onbekende wijze uit Sint-Helena gekomen handschrift.” (Dit werk is in bezit van RKV!). De keizer leek daarin zelf over de belangrijkste gebeurtenissen uit zijn leven te vertellen. Het was het brutale maakwerk van Lullin de Chateaueux uit Genève. (2). Het stroomde over van fouten en onwaarschijnlijkheden en was met het karakter en de gedachtenwereld van de keizer, ja ook met de daden in zijn leven in tegenspraak. Zo liet het hem de Revolutie ontkennen. Maar toch heerste er in z'n totaliteit een heerserstoon en een heroïsche snelheid, die overtuiging afdwong. Het succes van het ‘Handschrift’ was vanaf de eerste dag niet alleen in Londen, maar ook in Parijs geweldig. Talleyrand, Marmont, Fontanes en Molé twijfelden er niet aan dat het boekje van hun voormalige gebieders afkomstig was.

Aantekening:

1. De schout-bij-nacht Robert Plampin (1762 – 1834), die met de Conqueror aankwam, was op 3 juli 1817 aan de keizer door Malcolm voorgesteld. Plampin was in 1793 bij de belegering van Toulon. Bij de Slag van Trafalgar kwam hij te laat. In 1814 werd hij tot schout-bij-nacht benoemd. De overigens onbelangrijke ontmoeting met Napoleon op 5 september was zijn laatste.
2. “Manuscrit venu de Sainte-Hélène d'une manière inconnu”. Lullin de Chataeuvieux, een econoom en literator, die met Mme de Staël bevriend was, schreef dit boek voor zijn plezier en stuurde het anoniem naar de uitgever Murray. Het was lang een strijdpunt aan wie het “Manuscrit” toe te schrijven was. De heer Eduard Chapuisat, voormalig directeur van de ‘Journal de Genève’, heeft in een vriendelijke mededeling aan de uitgever uiteindelijk het geheim aan het licht gebracht.

354 De regering van Louis de 18e liet het in beslag nemen, maar kon echter niet verhinderen, dat het heimelijk, wat de interesse nog aanwakkerde, in vele afschriften verspreid werd.

Napoleon keek de brochure door, vanzelfsprekend was het voor hem niet meer dan een vervalsing. Desondanks verklaarde hij, dat hij er toelichtende verklaringen bij wilde schrijven.(1). Zijn dadendrang, dat het aan weerstand ontbrak, stelde in elk object belang.

Meerdere dagen lang sprak men in Longwood over het ‘Manuscrit’ en probeerde men de auteur te raden. Bertrand meende dat het boekje door Benjamin Constant of van Mme de Staël was gemaakt. Mme de Montholon zette in op Sieyès, Napoleon op Röderer. De bannelingen noemen namen op, die, door de toverkracht van de jongste geschiedenis, hun geschiedenis, verbonden zijn en waar omheen de lucht van het verre Frankrijk waait. De langzaam verstrikkende

maanden, de pijn en de bitterheid in hun leven ten spijt, de hoop het vaderland spoedig weer te zien, was in hen nog niet gedoofd. Op 25 september 1817 komt Bertrand 's avonds naar Gourgaud gelopen:

“Groot nieuws! De katholieken in Ierland hebben zich losgemaakt, men ziet dat als een overwinning voor onze partij. Neerslaan van de royalisten in Guadeloupe en Martinique! De hele wereld wil Napoleon in Frankrijk terug hebben! Montholon heeft dit alles van Balcombe gehoord, die de gouverneur heeft gezegd dat hij morgen naar de keizer gaat en hem dit alles zal meedelen en dan met hem in Plantation zal gaan dineren!”

Gourgaud twijfelt. Maar de gewoonlijk zo zwijgzame en terughoudende Bertrand is zo vrolijk en schijnt zeker van zijn zaak te zijn!

Aantekening:

1. Gourgaud II, 291. Hij deed dat ook. Deze aanmerkingen vinden we in het 32^e boek van de 'Correspondance'.

355 De volgende morgen loert de keizer vanuit de biljartzaal naar de straat waarlangs Balcombe zal komen. “U weet het laatste nieuws toch al?” zegt hij tegen Gourgaud. “Het moeten beslist goede berichten zijn als de gouverneur Balcombe naar ons toe stuurt. Misschien hebben de opstanden in Guadeloupe een reactie in Parijs tot gevolg. Misschien heeft Lowe vernomen, dat Napoleon II de troon bestegen heeft....”

Zonder bang te zijn zich het keizerlijk misprijzen op de hals te halen, antwoordt Gourgaud: “Waarom zou hij dan een man als Balcombe als boodschapper hebben gestuurd? Lowe moet zich al erg veranderd hebben om zo'n voorkomendheid te tonen.”

Balcombe laat op zich wachten. Eindelijk, om twee uur, verschijnt hij en gaat naar het huis van Bertrand. Daar blijft hij lang. De keizer wordt ongeduldig.....

Om drie uur treedt Bertrand bij hem binnen. Deze keer heeft hij niet snel gelopen. Balcombe heeft alleen maar een oude krant meegebracht, waarin over de geringe onrust op Martinique sprake is.

Napoleon gooit het over een andere boeg.. Hij wil Balcombe persoonlijk spreken. Nadat hij deze ontvangen heeft en weer afscheid genomen heeft, komt Gourgaud binnen en treft hem trillend van kwaadheid aan. (1)

“Men drijft met mensen, die men vermoordt, geen spot! Het is gemeen dergelijke geruchten in omloop te brengen. (Hij legt zijn benen op tafel.) Ik heb Balcombe opgedragen Lowe mee te delen dat ik door de scheurbuik aangetast benen heb en dat mijn benen opzwellen.”

Aantekening:

1. Gourgaud II, 327 – 328. “Bertrand vertelde mij later, dat hij de keizer nog nooit zo woedend had gezien als nu. Balcombe was helemaal aangeslagen.” Om weer rustig te worden sprak de keizer bij het diner rijkelijk de fles aan, dat was een van zijn geneesmiddelen. Hij schijnt op Sint-Helena slechts twee- of driemaal daarvan gebruik te hebben gemaakt.

356 Was het alleen maar een krijgslist, waarvan hij zich op Corsicaanse wijze in zijn langdurige strijd tegen de gouverneur bediende? (1) En wilde hij met de dreiging van ziekte Lowe dwingen zich over te geven? Wellicht benadrukte hij bepaalde symptomen sterker.

Maar ook als Napoleon niet zo ziek was, dan was toch zijn gezondheid in de tweede helft van het jaar 1817 al verminderd. In het jaar daarvoor had hij regelmatig aan allerlei lichte kwalen geleden, die wel het meest door het winderige en nevelige weer werden veroorzaakt. Voor deze man van de Franse midi, die in een droog klimaat leefde, moest een dergelijke atmosfeer

onverdraaglijk zijn. In de wintermaanden, tussen mei en september dus, werden de kledingstukken, de voorwerpen van leer en hout, wat het ook was, met schimmel bedekt en de wapens roestten binnen een paar dagen (2). Als men kaart wilde spelen, dan moesten de kaarten eerste snel in de bakoven worden gedroogd.

Deze vochtigheid had bij de keizer tot kleine ziekten geleid: tot verkoudheden, neuralgie, koortsaanvallen, pijn in de nek, diarree en verstopping. Het is waar dat hij al ten tijde van zijn heerschappij aan deze kwalen leed, zonder er aandacht aan te schenken. Na een paar dagen op dieet, waarbij hij uitsluitend kippensoep – zijn algemene heilmiddel – nam en zich zonder zich aan te kleden, warm hield, was hij weer gezond.

Tegen einde maart zwollen zijn benen op. Ook dit verschijnsel was hem niet nieuw, hij kende het destijds al van Moskou. In september verergerden zich de pijnen.

Aantekening:

1. Dat is de mening van de heren Seaton en Norwood Young in navolging van Forsyth.
2. "Elke avond", zei hij tegen O'Meara, "als ik vanuit mijn kleine verwarmde eetzaal naar mijn slaapkamer ga, heb ik het gevoel dat ik in een kelder kom." (O'Meara II, 220). De schrijver van dit boek, die twee maanden in het huis van de keizer woonde, had dezelfde ervaring. Op mist-en-regendagen is alles in Longwood als in vochtige dampen gehuld.

³⁵⁷ Op de 27^e september gaf O'Meara Lowe daarvan bericht en voegde er aan toe dat het tandvlees van de keizer week was en licht bloedde. Hij had bijna geen eetlust meer.

Begeleid door Reade en Gorrequer kwam Lowe de volgende dag naar boven naar Longwood gereden. Hij bood weer aan dokter Baxter te sturen. Bertrand antwoordde dat de gezondheid van de keizer alleen door de beperkingen veroorzaakte gebrek aan beweging zo slecht was geworden. Omdat de in de tuin opgestelde tent de regen en de zonneschijn niet had weerstaan, verklaarde Lowe zich bereid een houten paviljoen op te laten richten. Hierin zou Napoleon tegen de wind beschermd kunnen gaan wandelen. (1). Bertrand antwoordde twee dagen later: hij wees de aangeboden houtbarak als lachwekkend van de hand en probeerde de beperkingen op te laten heffen. "De vraag kan in twee woorden worden gesteld: Wilt u de keizer dood hebben of niet? Als u zich verder ze opstelt als tot nu toe, heeft u de vraag met ja beantwoord en helaas zult u uw doel zoals het er nu naar uitziet na enige maanden met behulp van een dodelijke ziekte hebben bereikt." (2)

Napoleon wil Lowe laten schrikken en daardoor een wisseling van woonplek afdwingen, wie weet aan het einde misschien de terugkeer naar Europa, de internering op Malta bereiken (3). Dat hij lijdt, is zeker. Maar vermoedelijk overdrijft hij (4).

Aantekening:

1. Aantekening van Gorrequer (L.P.20, 120)
2. 30 september 1817 (L.P. 20,120)
3. "Binnen enkele dagen zal de keizer om een doktersconsultatie vragen, die ons, als de artsen gewetensvol zijn, ons misschien kan helpen hier weg te komen." (Gourgaud II, 344)
4. De opmerkelijke lectuur van Gourgauds dagboek in deze tijd zet aan het denken. Vanaf 27 september 1817 is Napoleon lijdend, hij klaagt over pijn in de lever en gezwollen benen, hij eet weinig. Maar op 2 oktober 1817 'dineert hij goed' en neemt de volgende dagen zo ongeveer weer zijn normale leven op. Op 7 oktober leek hij weer hersteld te zijn. Merkwaardig is dat Montholon om deze tijd over een ziekte bij de keizer niets vermeldt. Hij beperkt zich 12 oktober tot het schrijven van: "De keizer heeft vandaag een sterke hartklopping." En op 13 oktober: "hij beweert verkouden te zijn en verlangt linzensoep." Pas op 15 oktober schrijft hij: "Hij klaagt zeer over gezwollen benen en pijn in de lever." Dezelfde opmerkingen bij Marchand. (Bibli. Thiers, deel 21).

358 O'Meara schrijft op 1 oktober 1817 in een aan de gouverneur gericht gezondheidsverslag het gevreesde woord "chronische hepatitis" uit. (1) O'Meara waagt het niet de ziekte in de lever toe te schrijven aan het klimaat, liet echter toch doorschemeren dat hij het daaraan weet en Lowe vatte dat ook zo op.

Hoe stond het nu in relatie met het klimaat van Sint-Helena? Was het echt, zoals vaak is geopperd, moordend? Hoopten de Britten toen ze Napoleon daar interneerden, op zijn dood? Het zou kinderlijk zijn dat te geloven. Nooit is bij de Engelsen een dergelijke gedachte op gekomen, zelfs bij Bathurst niet. Het klimaat van Sint-Helena is niet veranderd. Tegenwoordig en honderd jaar geleden ligt dit eiland als een soort schip voor anker, dat onophoudelijk door wind en golven wordt gebeukt. Het klimaat, dat tegenwoordig niet ongezond is, was dat in het jaar 1815 ook niet (2).

Aantekening:

1. "Vanochtend vroeg heeft generaal Bonaparte over een doffe pijn in de buurt van de rechter zij en over hetzelfde gevoel in de rechter schouder geklaagd. Geen van deze pijngevoelens waren zeer heftig. Bij voortdoring of vermeerdering van deze pijnen bestaat alle aanleiding om een aanval van chronische hepatitis aan te nemen. " (1 oktober 1817, L.P.20, 120. Niet gepubliceerd.)
Op 3 oktober een nieuw doorgaans duidelijk bericht: "Een gezwel aan de rechter zijde is duidelijk te zien en te voelen, maar ik ben nog niet in staat te ontdekken of het door het opzetten van de lever of door andere oorzaken komtHet handelt hoogst waarschijnlijk om chronische hepatitis (L.P. 20, 120)
2. Men heeft beweert dat het klimaat op het eiland door bebossing verbeterde. (dit is overigens voor het grootste deel aan Lowe te danken.) De door de kerkermeester aangeplante naald- en loofbomen hebben tegenwoordig alle moeten wijken voor de 'flaxs' een soort aloë, wiens stengels als scheepstouwen zeer gewild zijn. Sint-Helena is dus tegenwoordig in dezelfde toestand als toen Napoleon er leefde. De voornaamste verandering bestaat uit de toelevering van beter water (ook dit is Lowes verdienste). Daardoor is ook de dysenterie verdwenen. De met vochtige slierten gevulde lucht kan op den duur drukkend werken. Maar men wordt wel oud op Sint-Helena. Tegenwoordig is het zelfs de enige plek op aarde, was verhoudingsgewijs de meeste honderdjarigen wonen.

359 Desondanks was de sterfte zeer hoog (1). Hoe is zo'n tegenstelling te verklaren? Heel eenvoudig – en het is merkwaardig dat men daar niet eerder op is gekomen – door een gebrek aan hygiëne in elke eeuw. De sanitaire omstandigheden op Sint-Helena waren moordend. Het weinige en slechte water, dat onvoldoende afgedekt van de bronnen uit het Dianagebergte naar beneden kwam, werd door het vee verontreinigd. In de dalen was moeras, waarin het wemelde van de muggen, die verschillende vormen van moeraskoorts verbreidden.(2). Daarbij hadden de negers uit Afrika de dysenterie meegebracht. Vele van de in tenten ondergebrachte soldaten vielen daaraan ten offer (3).

Aantekening:

1. De door deze schrijver in het archief van Jamestown gevonden vastgestelde sterftcijfers over de periode van 1815 tot 1821 bieden geen twijfel. Onder de op Sint-Helena gelegerde troepen beliep het getal van de doden van 40 op de 1000, een getal dat veel hoger is dan in landen in de gematigde klimaatzone. In ieder geval waren de soldaten, die hoofdzakelijk met pekelvlees werden gevoed en teveel alcohol dronken, niet erg sterk.
2. Engelse geleerden zoals bijvoorbeeld Professor Keith en Sir William Leishman hebben de opvatting verkondigd, dat Napoleon aan een soort Maltakoorts of 'undulent fever' heeft geleden, dat een ontsteking aan de lever ten gevolge zou hebben. Deze hypothese verdient een serieus nader onderzoek. Het wemelde tijdens de tijd van Napoleon op alle steile hellingen van het eiland van de geiten, die de Maltakoorts verspreiden. Deze koorts was op Sint-Helena lange tijd een van de voornaamste doodsoorzaken. (J.C.Mellis, Saint-Helena, 308).
3. In zijn bericht van 10 september 1817 wijst Balmain op de slechte sanitaire omstandigheden. Ontstekingskoortsen woedden. "Het 66^e regiment heet een vierde deel van zijn effectieve inzet verloren."

4. Op 16 augustus 1817 noteert Gourgaud: "Droefenis heerst er in Longwood en in het kamp, waar sinds zeven dagen vier soldaten aan dysenterie zijn gestorven." In Deadwood heerste ook nog een tyfusedemie.

360 Bijna alle volgelingen van de keizer werden verschillende keren door deze last getroffen, ook hij zelf kort na zijn aankomst. Of nu de leveraandoeningen het gevolg waren van de moeraskoortsen of niet, of men het nu aan de slechte of de te eiwitrijke voeding of het hoge vochtigheidsgehalte van de lucht te danken had, in ieder geval waren ze omstreeks deze tijd op Sint-Helena veel voorkomend. In december 1816 schreef Montchenu aan de hertog van Richelieu: "Leveropzwellings is hier een doodgewone ziekte. Graaf Balmain heeft het al, maar hij heeft daar op tijd wat tegen gedaan," (1) En Stürmer aan Metternich op 10 januari 1817: "Een hele hoop Engelsen lijden aan leverzwellings en ontstekingsziekten..... Geen dag gaat voorbij zonder begrafenis."

Napoleon was voor leverziekten bijzonder gevoelig. Zijn gele huid tijdens de Franse Campagne en de Honderd Dagen, evenals zijn wat gelige uiterlijk sinds 1810 wijzen er reeds op, dat toen al de functie van zijn lever gestoord was. Ook zijn moeder, die reeds voor de Revolutie, hoewel ze helemaal niet rijk was, naar Vichy voor een kuur reisde, leed aan deze kwaal, evenals al zijn broers en zusters, die op verschillende tijden leverziekten kregen. Zijn bijna ononderbroken verblijf in kleine, oververhitte kamers (2), zijn geruchtmakende twee tot drie uur durende baden in zo'n heet water, dat anderen de hand er niet in konden houden, zijn onregelmatige en te haastig ingenomen maaltijden, waarbij groente bijna geheel ontbrak, konden deze gevoeligheid alleen maar aanwakkeren.

Aantekening:

1. Balmain schijnt maar licht ziek geweest te zijn. Montchenu overdrijft alle onaangenaamheden en gevaren van zijn ambt om er geldelijk gewin uit te halen. Dat moeten we erbij zeggen.
2. "Het gebrek aan frisse lucht en de hitte in zijn kamers zijn zo erg, dat de heer O'Meara enige dagen geleden plotseling naar buiten moest stormen om niet flauw te vallen." (Baxter aan Lowe, 6 januari 1818, L.P.20,121). O'Meara was al eens flauw gevallen. Napoleon had hem zelf overeind geholpen en met eau de cologne besprenkeld om hem weer bij bewustzijn te brengen.

361 Nu leed hij aan hardnekkige verstopping en was veel dikker geworden. In zijn bloedloze gezicht glansden de ogen diep in hun kassen. Dr. Baxter, die als privé-persoon met de keizer vaak gesprekken had, schreef op 28 september aan Lowe dat hij 'reeds vanaf zijn eerste ontmoeting met generaal Buonaparte had aangenomen, dat bij hem als gevolg van duidelijke spierverslapping en ook ten gevolge van het zittende leven spoedig tekenen van waterzucht te verwachten zijn.....Het opzwellen van de voetgewrichten", voegt hij er aan toe, "is een symptoom voor het begin van waterzucht en een algemeen verzwakking van het organisme." (1)

De gouverneur is bezorgd en besluit de vraag van de inperkingen nog eenmaal te doordenken. Als Napoleon weer grote ritten maakt zoals vroeger, zal hij snel weer gezond worden, beweren O'Meara en Baxter. Hij geeft dus de nieuwe straat over Woody Ridge vrij en komt zo ongeveer bij de oude grenzen terug. (2)

Aantekening:

1. L.P.20,156.
2. Dat is niet Lowes verdienste. Bathurst had hem al op 7 februari de volgende aanwijzing gegeven: "Zou het lijken dat de toestemming de gehele ommuring met een omvang van 12 mijlen zonder begeleiding van een officier vrij te geven, hem bezig te houden met de gedachte dat een flinke beweging in de vrije natuur jullie weer tot vrienden zou maken, dat zou ik u ter overweging willen geven, dat, als zijn gezondheidstoestand deze maatregel daadwerkelijk nodig maakt, u geen maatregelen kunt treffen, die u veroorloven zijn mening over dit punt te veranderen..... Men moet tegemoet komen aan bepaalde gemoedstoestanden, die door slechte gezondheid, zorgen en

teleurstelling zelfs bij mensen met meer zelfbeheersing en met een gelukkiger temperament op kunnen komen.”
Men zal hier de verzachtende toon van de edele lord bemerken. Steeds doet hij een voorstel tot verlichting. *Lowe heeft zes maanden gewacht tot hij er gehoor aan gaf.* Hier weer was zijn handelswijze harder als zijn bevelen verlangden. (L.P. 20, 118)

- 362 Hij geeft nog meer toe: ten eerste met betrekking tot de schildwachten: ze moeten tot negen uur 's avonds buiten de omheining van de tuin blijven. Ten tweede met betrekking tot de bezoekers: er moet een lijst van personen worden opgesteld, de bevoegd zijn zich met toestemming van Napoleon naar Longwood te begeven. Ten derde met betrekking tot de correspondentie met de inwoners van het eiland: dit moet via de ordonnansofficier gemakkelijker worden. Daarboven staat hij er niet langer op in de omgang met Longwood de aanspreektitel 'Generaal Buonaparte' af te dwingen. Vanaf nu zal hij zich van de naam "Napoleon Bonaparte" bedienen. (1). Eindelijk doet hij het voorstel om in de zomer het huis van Miss Mason voor het gebruik van de keizer af te huren. Het is in een liefelijke kloof met prachtige bomen, aangenaam in een tegen de wind beschutte omgeving gelegen. Lowe geeft dus toe en wel zo lijkt het op alle punten, echter met een zuur gezicht en zoals gewoonlijk op zijn gelijkhebberige wijze. Zijn toegevendheid werkt op Napoleon eerder opwindend als kalmerend. Hij beveelt Bertrand te antwoorden dat de keizer, dat wanneer de beperkingsmaatregelen van oktober 1816 niet geheel en al opgeheven worden, Longwood helemaal niet verlaten zal. "Mijn gezondheid leidt vooral door de beledigingen, die ik van deze perverse man, die in dit land beveelt, voortdurend moet verdragen." Hij wijst halve maatregelen af en verlangt dat Lowe zijn bevelen van het voorgaande jaar volledig intrekt.

Aantekening:

1. Lowe aan Bertrand 6 oktober 1817. "Ik zal, mijn heer, met het grootste genoegen uw voorstel nakomen niet meer de aanduiding 'Generaal Buonaparte', maar de naam "Napoleon Bonaparte" te gebruiken. Ik pleegde mij van de eerste te bedienen, omdat ik van mening was dat zij de meest respectvolle van de beide is en daarom de minste aanstoot zou kunnen geven."

- 363 Alles moet weer zo worden als in de tijd van Cockburn, vooral de onbelemmerde omgang met de inwoners. "Wat", roept hij uit, "als Gourgaud een negerin wil, moet hij dan de gouverneur om toestemming vragen? Wat een onzin!" Op het aanbod van het landhuisje van Miss Mason volgt geen antwoord. Gedurende de maanden oktober en november 1817 volgde tussen Bertrand en Lowe een briefwisseling vol groeiende vijandschap. Op 23 november 1817 schreef Napoleon op de achterkant van een brief van Lowe de volgende 'randopmerking', waarvan Bertrand zich haastte hem de gouverneur mee te delen. Ze is tekenend voor de toon der discussie. "Deze brief en de brieven van 26 juli en 26 oktober staan vol leugens. Ik heb me al achttien maanden in mijn woning opgesloten om de beledigingen van deze officier te ontlopen, nu is mijn gezondheid verzwakt, ze veroorlooft me niet zulke liederlijke schriftelijke stukken te lezen. Het kan zijn dat deze officier zich, zoals hij heeft gezegd, door mondelinge en geheime instructies van zijn minister daartoe gemachtigd is, het kan zijn dat hij, wat men uit zijn bemoeienissen kan opmaken, uit eigen initiatief handelt, ik kan hem alleen maar als mijn moordenaar zien. Had men naar dit land een man van eer gestuurd, dan had ik ongetwijfeld enige kwalen minder te dulden gehad, maar men had zich ook de beschuldiging

van Europa en de geschiedenis bespaart, die zich door het geschrijf van deze arglistige mens niet voor de gek laat houden. Napoleon.” (1)

De kuur, die O'Meara de keizer voorschreef, was heel vreemd: baden in heet zeewater, overgeefmiddel, kwikzilver, afwrijven.

Aantekening:

1. (L.P. 20,120).

364 Napoleon was een slechte patiënt. Hij was door de behandeling van Corvisart verwend en geloofde noch aan medicijnen noch aan artsen. Zo gedroeg hij zich dus humeurig, tegenstribbelend en weerbarstig. Geneesmiddelen, waarvan hij de smaak niet kenden, spuugde hij uit. Een voortdurende angst voor vergiftiging leek hem te beheersen.

Hij verlangde dat O'Meara de gouverneur geen berichten over zijn gezondheid zou overleggen zonder ze hem vooraf te laten zien; ook moet hij in deze verslagen als keizer betiteld worden. Als O'Meara dat zou weigeren, zou hij hem niet meer ontvangen. Hij kon er niet mee leven, zei hij, door zijn arts beledigd te worden:

”Ik heb vanwege een zaak van eer mijn troon verloren, ik wil liever honderd maal mijn leven verliezen dan mij door inwilliging te vernederen, mij door mijn onderdrukker naar zijn believen te laten benoemen.”

Lowe vond een uitweg: O'Meara zal hem geen verslagen meer sturen, maar in korte intervallen besprekingen met Baxter houden, die zo het verloop van de ziekte kan volgen en iedere keer een doktersrapport voor de gouverneur zal maken. Op deze wijze zal Lowe in de uitvoering van zijn plichten niet gehinderd worden. Overigens wantrouwt hij O'Meara en gelooft even weinig aan zijn medische kennis als aan zijn trouw.

Sinds lang was het hem bekend (1), dat de Ier met behulp van Finlaison in Engeland officiële personen informeerde.

Aantekening:

1. Sinds oktober 1816. Woedend dat een ondergeschikte de minister over al zijn handelen berichtte en ze naar eigen believen inschatte, had hij O'Meara bevolen hier mee op te houden. De Ier ging er mee door. Toen Lowe zich later bij Bathurst bitter beklaagde, hield deze het voor raadzaam nog even te wachten. Hij kreeg namelijk van de eerste Lord van de Admiraliteit Melville de brieven van O'Meara. (Goulburn aan Lowe, 23 januari 1818. L.P. 20,121).

365 Hij moest een oogje dichtdoen, omdat de keizer immers geen andere arts wilde toelaten. En overigens leverde O'Meara hem over het interne leven in Longwood, de gezondheidstoestand en de stemming van Napoleon waardevolle informatie. Desondanks had hij over hem meerdere malen zijn ongenoegen uitgesproken.

O'Meara nam dat zeer zwaar op en bood tweemaal zijn vertrek aan. Zijn groeiend ongenoegen tegenover de gouverneur dreef hem langzamerhand ertoe zich aan de zijde van de Fransen op te stellen. Vond hij het tegen het einde ook voordeliger – want hij hield van geld – van toen af aan nuttig voor de gevangene te zijn? De hem door Napoleon aangeboden toelage op zijn traktement wees hij af. Maar in de laatste septemberdagen van het jaar 1817 nam hij een mooie som aan, die hem het overlopen naar de Fransen gemakkelijker maakte. (1)

Zo verliepen de zaken enige weken. Napoleon voelde zich beter noch slechter.

Hij ging weer de tuin in. Zijn benen waren minder zwaar, maar hij leed aan hartkloppingen. O'Meara berichtte Baxter over zijn wisselende toestand, Lowe op zijn beurt informeerde de commissarissen.

Op 25 december 1817 leidde Lowes politie-achtige snuffelzucht tot een heftig voorval tussen hem en O'Meara. (2)

Aantekening:

1. Op 26 september 1817 zei Napoleon: "De Engelsen zijn allemaal omkoopbaar. Ik zou er goed aan gedaan hebben Poppleton om te kopen; hij zou mij hebben laten wandelen. Geloof u dat O'Meara echt een van ons is? Hij hoopt op een mooie beloning. Hij schat zijn positie op 3000 pond Sterling." (Gourgaud II, 331).
Op 4 oktober: "De dokter is nu zo goed voor mij, sinds ik hem mijn geld geef. Ja, van deze man ben ik zeker!" (Gourgaud II, 346).
2. Lowe liet zich tot de meest onzinnige verdachtmakingen opzwepen. Toen O'Meara bij de meubelhandelaar Darling een po voor Mme Bertrand verlangde, werd hij onrustig: "Steekt daar niets, geen intrige achter?" (Gourgaud, 13 december 1817. Niet gepubliceerd.)

³⁶⁶ De gouverneur herinnerde hem er aan dat hij hem moest berichten over zijn gesprekken met Napoleon. De Ier wond zich op – misschien met opzet – en verklaarde dat hij niets op papier zou zetten. Hij vergat dat hij al twee jaar niets anders deed. Lowe stuurde hem de kamer uit. Op 18 december 1817 breek opnieuw een onweer los. O'Meara erkent in aanwezigheid van Gorrequer dat hij zich tegenover Napoleon heeft verplicht van de gesprekken in Longwood niets te openbaren, behalve als het over een vluchtplan gaat. Lowe overlaadt hem met scheldwoorden, noemt hem een man zonder eer en gooit hem er voor de tweede keer uit. Dat hij hem niet onverbiddelijk naar Engeland afschuift, ligt er alleen maar aan dat hij het niet waagt, de gevangene op zijn eigen verantwoording van de enige arts, die hij wil zien, te beroven. Maar hij licht Lord Bathurst in, opdat hij zich zo snel als mogelijk van een tegenstander bevrijdt, die geen scrupules kent en waarvan hij het vermoeden heeft dat deze zijn doodsvijand is.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

(4 april 2003, 17:25 te Apeldoorn)